

Havza Genelgesi

Havza Genelgesi (28 Mayıs 1919): Samsun'a çıktıktan sonra bölgede İngiliz işgal kuvvetlerinden cesaret alan Rum çetelerinin faaliyetlerinden dolayı karargâhını daha emniyetli bir yere nakletmek isteyen Mustafa Kemal Paşa, 25 Mayıs 1919'da Kavak üzerinden Havza'ya geçmiştir. Havza'ya geldikten sonra şehrin ileri gelenlerini Müfettişlik karargâhında kabul eden Mustafa Kemal Paşa, memleketin genel durumunu ve işgalcilerin niyetlerini açıkladıktan sonra, "Hiçbir zaman ümitsiz olmayacağız, çalışacağız, memleketi kurtaracağız." demek suretiyle gelecekle ilgili umudunu belirtmiş ve bu konuda harekete geçilmesini tavsiye etmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin önderliğinde şehir merkezinde halkın katılımı ile büyük bir miting tertip edilmiş ve ülkenin kurtuluşu için silahlı direnişe geçilmesi konusunda fikir birliğine varılmıştır. İzmir'in Yunanlar tarafından işgali karşısında yeterli tepkiyi göstermeyen İstanbul Hükûmeti İtilaf Devletlerinin merhamet ve insafına sığınmaktan başka çare bulamamıştır. Önce İzmir'in, ardından Manisa ve Aydın'ın işgali ile başlayan Yunan saldırı ve zulümleri hakkında millet daha aydınlanmamış; millî varlığa açıktan açığa yapılan saldırılar karşısında herhangi bir tepki ve şikayet gösterilmemiştir. Mustafa Kemal Paşa Havza'ya geldiğinde verdiği emirlerle, halkın öncelikle işgaller karşısında uyarılması ve bilinçlendirilmesi düşüncesiyle Anadolu'nun her tarafından mitingler tertip edilmesini istemiştir. İşgaller karşısında Mustafa Kemal Paşa, 28 Mayıs 1919 tarihinde valilere ve bağımsız mutasarrıflıklara, Erzurum'da 15'inci Kolordu, Ankara'da 20'nci Kolordu ve Diyarbakır'da 13'üncü Kolordu Komutanlıkları ile Konya'da İkinci Ordu (Yıldırım) Kit'aları Müfettişliğine gönderdiği genelgede, İzmir'in ve ardından Manisa ile Aydın'ın işgale uğramasının gelecekteki tehlikeyi daha açık olarak ortaya çıkardığını, buna karşı sürekli ve canlı tepkilerin gösterilmesi için mitingler yapılmasını, İstanbul Hükûmeti başta olmak üzere yabancılara ve diğer gerekli yerlere telgraflar çekilmesini, birlik ve beraberlik içinde hareket edilmesini tavsiye etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu talimatı üzerine her yerde gösteri toplantıları yapılmaya başlanmıştır. Bazı yerlerde işgalciler tarafından engellemelere rağmen, Türk halkı Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye cemiyetlerinin yönlendirmeleriyle işgalleri protesto mitinglerini büyük katılımlarla gerçekleştirmiştir. 29-31 Mayıs 1919 tarihlerinde ülkenin pek çok yerinde işgalleri protesto mitingleri gerçekleştirilmiştir. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa, 29 Mayıs 1919 tarihinde Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa'ya gönderdiği şifre telgrafta, yapılan mitinglerin İtilaf devletlerinin Türk milletini izzeti nefsine ve meşru haklarına saldırmalarından kaynaklandığını belirtiyordu. Ayrıca bu heyecanın memleketin en ücra köşesini dahi içine alacak şekilde genişlediğini, hükûmet memurları ile askerlerin şimdilik tamamen tarafsız kaldıklarını ve metanetlerini muhafaza ettiklerini açıklayarak İstanbul'dan gelebilecek tepkileri azaltmaya çalışıyordu. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa, 30 Mayıs 1919 tarihinde Havza'da şehrin ileri gelenleri ve halkın katılımıyla işgalere karşı büyük bir protesto mitingi düzenlemiştir. Mitingden sonra her türlü saldırının silahla önlenmesi için and içilmiştir. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa, 3 Haziran tarihinde müfettişlik mıntikasındaki kolordu komutanları ile vali ve mutasarrıflıklara gönderdiği telgrafta, Paris'te toplanacak barış konferansına gidecek heyetle ilgili olmak üzere millî vicdanın kesin isteğine uygun kararlar alınmasının gerekliliğini bildirerek Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye cemiyetlerinin Türk milletinin haklarının korunması yolunda hemen harekete geçmesi gerektiğini ifade etmiştir. İstanbul hükûmetinin mitinglere ilk tepkisi işgal kuvvetleri tarafından daha önceden tutuklanmış olan altmışyedi Türk devlet adamının Malta'ya sürgün edilmeleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın 6 ve 8 Haziran 1919 tarihli yazılarla İstanbul'a geri çağırılması olmuştur. İstanbul hükûmetinin geri çağırma teklifini reddeden Mustafa Kemal Paşa, halk ile yaptığı görüşmelerle, Havza'dan gönderdiği genelgede de anlaşıldığı üzere, Anadolu'da başlatılmış olan ve gücünü Türk halkından almaya kararlı olan Millî İrade'nin sözcüsü bir lider olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul hükûmeti başta olmak üzere işgal kuvvetlerine karşı milli çıkarları çekinmeden korkusuzca savunan biri olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Mustafa Kemal Paşa, 25 Mayıs 1919-12 Haziran 1919

tarihleri arasında toplam 19 gün Havza'da kalmıştır. Bu süre zarfında müfettişlik mıntıkasında bulunan halkın her türlü işgale karşı uyarılması konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu arada Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'daki fikirlerini sistemleştirmiş, Millî Mücadele hareketinin stratejisini belirlemiştir. Buna göre, dört önemli hareket tarzı geliştirmiştir. Bunlar sırasıyla belirtmek gerekirse;

1. Millî varlığa vurulan darbelere karşı milletin etkin bir şekilde uyandırılması ve harekete geçirilmesinin sağlanması, bu amaçla yetki alanının içinde ve dışında kalan askerî ve mülkî yetkililerle millî kuruluşlara gizli açık gönderilen bildirimlerle işgallere karşı mitingler yapılması, İstanbul hükûmetinin uyarılması, yabancı ülke temsilcilerine protesto telgrafları çekilmesi,
2. Ordunun millî harekete desteğinin sağlanması ve bunun devamlı olması, bu maksatla ordu mensuplarının yönlendirmeleriyle mitinglerin düzenlenmesi,
3. Düşman işgallerine tepki olarak kurulmuş olan millî cemiyetlerin ortak bir amaç etrafından birleştirilmesi, böylece Millî Mücadele hareketinin bütünleştirilmesi,
4. İstanbul ile ilişkilerin devamı ve geleceği konusunun belirlenmesi, millî iradenin her bakımdan hâkim kılınması ve her gücün üstünde bir kuvvet olarak benimsenmesi, bundan böyle İstanbul'un Anadolu'ya hâkim olmak yerine tabi olmasının sağlanması şeklinde belirlenmiştir.

Havza genelgesinde ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında bütün bunların, kısa bir süre sonra Amasya Genelgesi'nde daha açık ve belirgin bir şekle dönüştürüldüğü görülecektir. Yapılan çalışmalar, işgalciler ve İstanbul hükûmetinin engellemelerine rağmen aksatılmadan yürütülmüş, ordu başta olmak üzere Mustafa Kemal Paşa'nın yönlendirmeleriyle Türk halkı tarafından Millî Mücadele hareketi benimsenmeye başlanmıştır. Bu aşamadan itibaren bütün etkinliklerin, çalışmaların ve her türlü girişimin millet adına yapıldığının halka anlatılmasıyla Türk halkının bu eylemlere katılımı sağlanmıştır. Böylece Amasya Genelgesi'nin hazırlanmasına uzanan süreç, kendiliğinden gelişmiştir. Mustafa Kemal Paşa; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra 24 Eylül 1924'de ikinci, 18 Eylül 1928'de üçüncü ve son olarak 22 Kasım 1930'da dördüncü kez Havza'ya gelerek Havzalıları onurlandırmıştır. Cumhurbaşkanı olarak 24 Eylül 1924 tarihinde, Havza'yı ziyaretlerinde Havzalılara yaptığı konuşmada, *"Muhterem Havzalılar! İlk cür'eti, ilk cesareti gösteren; ilk teşkilatı yapan sizlersiniz. İnkılap ve Cumhuriyet tarihinde kahraman Havza'nın ve Havzalıların büyük bir yeri vardır."* diyerek Havza'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecindeki önemine vurgu yapmıştır.

Zekeriya TÜRKMEN

KAYNAKÇA

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat, **Atatürk Komutan, İnkılâpçı ve Devlet Adamı Yönleriyle**, ATASE Bşk.lığı Yay., Ankara 1993.

Askerî Tarih Belgeler Dergisi, S 82, Belge nr: 1781-1782, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı Yayını, Ankara 1982.

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk 1919-1927**, Yay. Hz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşının Başlatılmasına Dair Belgeler, ATASE Bşk.lığı Yay., Ankara 1999.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Atatürk Anadolu'da (1919-1921)**, Ankara 1959.

Gnkur. ATASE Bşk.lığı Arşivi.

GOTTHARD, Jaschke, "Havza'da Mustafa Kemal Paşa", **Bellekten**, S 182, Ankara-Nisan 1982, s.348.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, S 1-6, 1952-53.

KURTCEPHE, İsrail, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Askerî Hayatı", **Türkler**, C 16, Ankara 2005, s.456.

ÖZDEMİR, Hikmet, **Amasya Belgelerini Yeniden Okumak**, Amasya 2004.

SELEK, Sabahattin, **Millî Mücadele I, Anadolu İhtilali**, İstanbul 1963.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

TÜRKMEN, Zekeriya, "Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri", **Askerî Tarih Bülteni**, S 48, Ankara-Şubat 2000, s.129-141.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Devlet Merkezine Gönderilen Raporlara Göre Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi**, Ankara 2007.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Millî Mücadele Yıllarında İstanbul Mitingleri**, Ankara 2007.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Yeni Devletin Şafağında Mustafa Kemal (Ekim 1918-Ocak 1920)**, Ankara 2002.

19/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/havza-genelgesi/?pdf=3612> adresinden erişilmiştir